

วารสาร

“รักษ่วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์”

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี

วารสารราย ๔ เดือน ฉบับ ๑ ปี ๒ มกราคม - เมษายน ๒๕๕๔

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี นำคณะเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถาน
วัดศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
ในกิจกรรมศึกษาวิถีชีวิตชุมชนมอญฯ เมื่อปี ๒๕๕๒

สารบัญหน้า

- ๓ ..... สารบัญจากผู้บริหาร
- ๔ ..... บทบรรณาธิการ
- ๕ ..... ข่าวความเคลื่อนไหว - ความก้าวหน้าจากโครงการสืบทอดผลิตภัณฑ์ทางหงส์
- ๑๐ .... บันทึกกลุ่มชาติพันธุ์ - มอญค้าขายทางเรือในอดีต
- ๑๔ .... แหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์ - พิพิธภัณฑศัมภีร์โบราณ วัดมหาชัย
- ๑๖ .... วิจัยชาติพันธุ์ - เพลงพื้นบ้านกับตำนานความรักของชาวอำเภอบ้านแพรก
- ๑๙ .... ฐานข้อมูลวัตถุทางชาติพันธุ์ - ขวานบุลู

ชื่อวารสาร

รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์, ราย ๔ เดือน

เจ้าของ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก กรมศิลปากร
www.kanjanaphisek-museum.go.th

วัตถุประสงค์

๑. เผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านชาติพันธุ์วิทยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ระหว่างประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์และองค์กรต่างๆ

๒. เป็นสื่อกลางเชื่อมการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑสถานกลุ่มชาติพันธุ์ สถาบัน และองค์กรต่างๆ

๓. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก และชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

การเผยแพร่

๑. เปิดรับสมัครสมาชิกวารสาร ในนาม “เครือข่ายพช. กาญจนภิเษก”

๒. เปิดรับบทความ ข่าวสารจากผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มในประเทศไทย นักวิจัย และนักศึกษา เพื่อพิจารณาพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยบรรณาธิการจะจัดรูปแบบบทความตามมาตรฐานการพิมพ์ ส่วนเนื้อหาเป็นผลงานข้อเสนอความคิดของผู้เขียนแต่ละท่าน

ติดต่อบรรณาธิการ

นิตยา กนกมงคล
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก คลองห้า
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐
โทร ๐๒ ๙๐๒๗๕๖๘-๙
อีเมล nittaya@kanjanaphisek-museum.go.th
nitayaka@hotmail.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

นิตยา กนกมงคล

รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์, วารสารราย ๔ เดือน. ปทุมธานี
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก, ๒๕๕๔.

๒๐ หน้า

ประเทศไทย- ชาติพันธุ์วิทยา

ISSN : ๑๙๐๖-๙๒๑๙

ที่ปรึกษา

นางโสมสุดา ลียะวณิช

อธิบดีกรมศิลปากร

นายบวรเวท รุ่งรุจี

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นายอเนก สีหามาตย์

รองอธิบดีกรมศิลปากร

นางสุนิสา จิตรพันธ์

เลขาธิการกรมศิลปากร

นายอนันต์ ชูโชติ

ผู้อำนวยการ

นางจิตรปรีดี พร้อมสีทอง

สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบ

อำนวยการ

นางจารุณี อินเฉิดฉาย

ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก

บรรณาธิการ

นางสาวนิตยา กนกมงคล

กองบรรณาธิการ

นายสุทธิศักดิ์ อรุณศรี

นางสาวดาริกา ณะศักดิ์ศิริ

นางจินดา หุนตระกูล

นายสมนึก จำปา

นายอาทิตย์ วัฒนจันทร์

นางสาววราภรณ์ อนุวรรณ์

นางเพลิน ขำภักตร์

นายมนตรี กันยะติ

พิมพ์และออกแบบ

บริษัท บางกอกอินเฮ้าส์ จำกัด

โทร. ๐๓๔-๔๒๑๕๙๖

email : bangkokinhouse@hotmail.com

ศาสน์ผู้อำนวยการ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี ได้จัดกิจกรรมในลักษณะของการสร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่องกับภาคส่วนหน่วยงานรัฐ องค์กรและปราชญ์ท้องถิ่น นักวิชาการ รวมไปถึงผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้งานอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ให้คงสืบตลอดไป โดยกำหนดให้เป็นแผนงาน “โครงการสร้างเครือข่ายรักษวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายและสื่อเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนเผยแพร่ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคต่างๆ ของไทย รวมถึงเพื่อการเผยแพร่ภาพลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี ในฐานะศูนย์ข้อมูลด้านชาติพันธุ์วิทยาไทย

การดำเนินงานเริ่มต้นเมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๓ ในการสร้างเครือข่ายรักษวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคกลางจำนวน ๑๑ กลุ่ม คือ ไทยวน พวน ไทโซ่ง ไทครั้ง ไทเวียง ไทแฉ่ว ไทเบ็ง มอญ ขอม เขมร และกวย นอกเหนือจากทำเนียบเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี ยังได้รับมอบวัตถุชาติพันธุ์อีกจำนวนหนึ่งด้วย ตลอดจนข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในแง่มุมต่างๆ ที่ได้มีการบันทึกเป็นองค์ความรู้ และเผยแพร่ในวารสาร “รักษวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์” ซึ่งเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และรับทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวระหว่างเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์

สำหรับในพุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้กำหนดเป้าหมายเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งประกอบด้วย ๑๓ กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ไทยอีสาน ไทยโคราช โย้ย ฉ้อ กะเลิง พวน ผู้ไท แสก โซ่ บรู ฉ้อกรู กวย และเขมร ลักษณะของการดำเนินงานเช่นเดียวกับในปีที่ผ่านมาคือ การสำรวจเพื่อรวบรวมข้อมูลและติดต่อประสานงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อจะนำไปสู่การจัดสัมมนาเครือข่าย ๑ ครั้ง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายและทุกภาคส่วนดังเช่นที่ผ่านมา ส่วนเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือและภาคใต้ซึ่งกำหนดเป็นแผนดำเนินงานในพุทธศักราช ๒๕๕๕ ไว้แล้วนั้น สามารถส่งข้อมูลเพื่อเผยแพร่ในวารสารรักษวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ได้เช่นเดียวกัน

นางจรรณี อินเฉิดฉาย

ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรี

บทบรรณาธิการ

สวัสดีค่ะท่านผู้อ่าน ในที่สุดวารสาร “รักษวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์” ก็สามารถเดินทางหน้าต่อไปในปีที่ ๒ ด้วยกรมศิลปากรเล็งเห็นความสำคัญของกิจกรรมเชื่อมเครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ จึงอนุมัติงบประมาณโครงการฯให้คณะทำงานดำเนินงานต่อเนื่องในปี ๒๕๕๔ โครงการประกอบด้วยการจัดพิมพ์วารสารรักษวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ราย ๔ เดือน และจัดสัมมนารักษวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกำหนดจัดในสัปดาห์สุดท้ายของเดือนมิถุนายนปีนี้ ขณะนี้อยู่ในระหว่างเตรียมการและจะได้แจ้งข่าวกำหนดการ-วันเวลาที่แน่นอนให้ท่านสมาชิกและผู้สนใจทราบและสมัครเข้าร่วมการสัมมนา ทางเว็บไซต์ www.finearts.go.th/museum-kanjanaphisek โปรดติดตามนะคะ

สังคมไทยเป็นสังคมลุ่มน้ำ ถิ่นฐานของทุกกลุ่มชนจึงมักอยู่ในเขตลุ่มน้ำเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของดินและแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก รวมถึงการคมนาคมครั้งอดีต วารสารฉบับแรกในปีที่ ๒ นี้ เราจึงขอนำท่านผู้อ่านท่องไปตามลุ่มน้ำ พบปะกับวิถีชีวิตผู้คนที่แตกต่างกัน เริ่มจากลุ่มน้ำเจ้าพระยาในคอลัมน์บันทึกชาติพันธุ์ เป็นเรื่องราววิถีชีวิตในอดีตของชาวมอญแถบสามโคก ซึ่งพี่มานพ แก้วหยก เครือข่ายชาวไทยมอญที่เหนียวแน่นของเรา ได้เล่าเรื่องวิถีการค้าขายทางเรือจากประสบการณ์วัยเด็กมาให้เผยแพร่ แล้วไปกันต่อที่ลุ่มน้ำปิงในคอลัมน์ข่าวความเคลื่อนไหว บรรณาธิการจับความสาระวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ในดินแดนล้านนา จากการสัมมนาเรื่อง “ท้องถิ่นล้านนาในยุคพระพุทธเจ้าหลวง” ที่จังหวัดเชียงใหม่เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ มาเผยแพร่ค่ะ

จากลุ่มน้ำปิง เคลื่อนมาสู่ลุ่มน้ำลพบุรีในคอลัมน์วิจัยชาติพันธุ์ ด้วยเรื่องวิถีชนบทของผู้คนแถบบ้านแพรง อำเภอนครหลวงระหว่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและลพบุรี ซึ่งอาจารย์ประสาน เสถียรพันธุ์แห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านแพรง ได้ศึกษาและบันทึกมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ ทั้งเพลงพื้นบ้าน ประเพณีแห่นางแมว และตำนานความรักชาวบ้านแพรงไว้ สำหรับสืบทอดแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งน่ายกย่องและให้กำลังใจอย่างยิ่งค่ะ

จากนั้นเคลื่อนต่อมาที่ลุ่มน้ำชี ในคอลัมน์แหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์ ขอแนะนำพิพิธภัณฑสถานสิริโบลาน พระอารามหลวง วัดมหาชัย แหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าและคุณภาพของจังหวัดมหาสารคาม

ปิดท้ายเส้นทางกันที่ลุ่มน้ำจันทบุรี ไปพบกับเรื่องของ “ชวานบุลู” เครื่องมือสำคัญของชาวชอง กลุ่มชาติพันธุ์พื้นถิ่นแถบจังหวัดจันทบุรี ทรายาด ในคอลัมน์ฐานข้อมูลวัตถุทางชาติพันธุ์

ฉบับหน้าเราจะนำเสนอเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์อีสานเพื่อขานรับกิจกรรมการสัมมนาที่กำลังจะมีขึ้น และจากนี้ขอเชิญทุกท่านท่องลุ่มน้ำด้วยความเพลิดเพลินนะคะ

นิตยา กนกมงคล

ความก้าวหน้าจากโครงการสืบทอดผลิตภัณฑ์ ทางหัตถ์ของกลุ่มชนชาวไทยมอญ จ.ปทุมธานี

ดาริกา ณะศักดิ์ศิริ

โครงการสืบทอดผลิตภัณฑ์ทางหัตถ์ของกลุ่มชนชาวไทยมอญ จังหวัดปทุมธานี เป็นกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนบุรีฯ ดำเนินการเมื่อปี ๒๕๕๓ เพื่อสนับสนุนโอกาสในการสืบทอดองค์ความรู้การทำทางหัตถ์ของกลุ่มชาวไทยมอญบ้านศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคกแก่เยาวชนซึ่งจะเป็นผู้สืบทอดองค์ความรู้ต่อไปของชุมชน เพื่อมรดกวัฒนธรรมนี้คงอยู่ต่อไปในสังคมอย่างยั่งยืน

นอกจากกิจกรรมสืบสานรักษาภายในกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ยังได้นำผลการดำเนินกิจกรรมออกเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่สังคมภายนอกในโครงการ “Creative Fine Arts ๒๐๑๐ : เศรษฐกิจสร้างสรรค์จากทุนทางวัฒนธรรม” ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๗ กันยายน ๒๕๕๓ ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า สาขาปิ่นเกล้า ซึ่งมีรูปแบบงานเป็นการแสดงผลงานโครงการต่างๆของกรมศิลปากรที่ส่งเสริมแนวคิดการสร้างสรรค์ต่อยอด เพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจของผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นฐานความรู้มรดกศิลปวัฒนธรรมในชุมชนตน ทั้งในลักษณะของงานช่างพื้นบ้าน และงานช่างสิบหมู่ อาทิ ผลิตภัณฑ์จากงาน

ช่างสิบหมู่ ภูมิสถาปัตย์, สินค้าที่ระลึกจากผลงานศิลปกรรมในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์, การพัฒนาฝีมือและเทคนิคจากเครื่องปั้นดินเผาด้วยลวดลายทวารวดีจากชุมชนบ้านโรงหวด จังหวัดนครปฐม, การทอผ้าต้นแบบของเจ้าแม่สุนันทาเทวี ชายาเจ้าอนันตวรฤทธิเดช ผู้ครองนครน่าน, ผลิตภัณฑ์กลองมโหระทึกจากวัฒนธรรมสัมฤทธิ์ ตำบลนาอุดม อำเภอนิคมน้ำอ้อย จังหวัดมุกดาหาร และโครงการสืบทอดผลิตภัณฑ์ทางหัตถ์ ของกลุ่มชนชาวไทยมอญบ้านศาลาแดง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ในงานดังกล่าวชาวไทยมอญจากบ้านศาลาแดง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เจ้าขององค์ความรู้การทำทางหงส์ ได้เข้าร่วมแสดงผลงาน สาธิตการทำทางหงส์ ตลอดจนร่วมเสวนาให้ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมสืบทอดผลิตภัณฑ์ทางหงส์บนเวทีเสวนาแก่ผู้เข้าร่วมงาน ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้เข้าชมงานจำนวนมาก

นอกจากผลสำเร็จที่แสดงในงานนี้แล้ว ยังมีผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่อมาในการกระตุ้นให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้ต่อไปด้วยตัวตนของชุมชนเอง ดังเมื่องานสมโภชร้อยปีวัดทุ่งเขิน ตำบลทุ่งคอก อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๗ เมษายน ๒๕๕๔ คณะแม่บ้านชาวไทยมอญบ้านศาลาแดงเหนือนี้ก็ได้ไปร่วมงาน พร้อมนำกิจกรรมการทำทางหงส์ไปสาธิตเพื่อสืบทอดองค์ความรู้ต่อไปในหมู่ชาวไทยมอญบ้านอื่นๆ ด้วยตนเองอีกด้วย

ด้วยผลสำเร็จนี้ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๔ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก จึงได้จัดกิจกรรมต่อเนื่องด้วยโครงการผลิตของที่ระลึกจากเอกลักษณ์ศิลปะพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ครั้ง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพวิถีกลุ่มชาติพันธุ์ในดินแดนล้านนา จากการสัมมนา

เรื่อง “ท้องถิ่นล้านนาในยุคพระพุทธเจ้าหลวง”

เนื่องในโอกาส รำลึก ๑๐๐ ปีแห่งสวรรคตกาล ปิยมหาราช โดยหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่

ระหว่างวันที่ ๑๐-๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

นิตยา กนกงมล

ดินแดนล้านนา หรือลานนา พื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทย มีประวัติความเป็นมาในฐานะของราชอาณาจักรที่รุ่งเรืองทั้งด้านพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคม การปกครอง และเศรษฐกิจที่อยู่บนฐานความมั่งคั่งของทรัพยากรป่าไม้เมื่อกว่า ๑๐๐ ปีที่แล้ว ตลอดระยะเวลาของความรุ่งเรืองนี้ ได้มีผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งปรากฏให้เห็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประวัติศาสตร์บันทึกของล้านนาในยุคสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังที่นักวิชาการหลายท่านนำเสนอในการสัมมนาครั้งนี้

๑. ในการวิเคราะห์เรื่องเครื่องแต่งกายล้านนา ในสมัยแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวงของอาจารย์สุทธิพันธุ์ เहरา และอาจารย์วิถี พาณิชพันธ์ ได้กล่าวถึงกลุ่มไทยวน ในฐานะที่มาของวัฒนธรรมเครื่องแต่งกายในราชสำนักล้านนา ได้แก่ แบบแผนการนุ่งผ้าซิ่นลายริ้วขวาง และเมื่อถึงโอกาสพิเศษก็จะเย็บต่อส่วนเชิงผ้าด้วยผ้าทอผืนเล็กที่ทอด้วยเทคนิคพิเศษให้เกิดลวดลายสวยงาม เรียกว่า “ตีนจก” ทั้งยังใช้วัสดุมีค่าอย่างเส้นเงิน เส้นทองสอดแทรกในลวดลายนั้นด้วย ซึ่งหากมองผ่านวัฒนธรรมเครื่องแต่งกายนี้แล้วอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มไทยวนนั้นเป็นประชากรหลักในสังคมล้านนาดั้งเดิมนั่นเอง

๒. คุณวรวิมล ชัยรัตน์ ได้นำเสนอเรื่องราวการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของคนจีนหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในบริเวณชุมชนวัดเกต ผังตะวันออกของแม่น้ำปิงในตัวเมืองเชียงใหม่ อาทิเช่น ชาวจีนฮ่อ ทั้งกลุ่มจีนฮ่อมุสลิม หรือฮ่อฮาซี (เปอร์เซีย) และจีนฮ่อพุทธ หรือฮ่อกาห้า ทั้งสองกลุ่มอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในล้านนาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์เพื่อค้าขายในรูปแบบของ “ม้าต่าง-วัวต่าง”

คือคาราวานสินค้าที่ผูกมัดสินค้าไว้บนหลังม้า หลังวัว ปัจจุบันมัสยิดของชาวจีนฮ่อฮาซียังมีอยู่ในบริเวณชุมชนไม่ไกลจากวัดเกตการาม วัดในพุทธศาสนาที่เป็นที่นับถือของชาวจีนกาห้า นอกจากนี้ยังมีชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธควบคู่ไปกับการบูชาบรรพบุรุษคือ จีนแต้จิ๋ว ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในล้านนาเพื่อทำการค้าขายผลิตผลทางการเกษตรเช่นเดียวกับภูมิภาคอื่นๆ ในราวสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สิ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ของชาวจีนกับพุทธศาสนา มิให้เห็นในวิถีความเชื่อชาวจีนวัดเกตปัจจุบัน ทั้งการมาทำบุญที่วัด และการปลงศพผู้ตายที่ปรับเปลี่ยนจากการฝังมาเป็นเผา แล้วเก็บอัฐิไว้ในกระถางรูปสำรับตั้งบูชาในพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษของครอบครัวทุกปี นอกจากนี้ยังพบเห็นอิทธิพลศิลปะจีนในงานศิลปะตกแต่งในวัดเกตการาม เช่น ลายประดับแบบจีน หน้าโบสถ์ และรูปแบบศาลาโถงแบบสถาปัตยกรรมจีน ฯลฯ

๓. อาจารย์จุลพร นันทพานิช สถาปนิกผู้รับหน้าที่บูรณะเรือนไม้เก่าแก่ในบริเวณชุมชนวัดเกต ที่เคยเป็นสำนักงานของบริษัททำไม้ “บอร์เนียว” เพื่อจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ ได้ค้นคว้าวิธีการทำป่าไม้ของชาวตะวันตกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และนำเสนอให้เห็นถึงการเข้ามาของชาวตะวันตก เพื่อทำกิจการป่าไม้สักในป่าแม่สลิด อำเภองาว ด้วยเป็นแหล่งไม้สักคุณภาพดีที่สุดในโลก ป่านี้จึงเป็นจุดแม่เหล็กดึงดูดให้ชาวตะวันตกหลายชาติเข้ามาขอสัมปทานป่าไม้ เพื่อตัดไม้ขายส่งไปขายที่ทวีปยุโรปและอเมริกา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๘ หลังสนธิสัญญาเบาว์ริง นอกจากบริษัทบอร์เนียวแล้ว ยังมีบริษัทบอมเบย์เบอร์มาของอังกฤษอีกแห่งหนึ่งที่เข้ามาก่อนหน้า บริษัทเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่นำคนหลายกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาอยู่อาศัยในล้านนาเพื่อทำงานในกิจการ ได้แก่ ชาวตะวันตกที่ทำงานเป็น “นายช่าง” คุมงานบริหารกิจการ, ชาวมอญจากเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า ทำงานเป็นพนักงานประจำสำนักงาน และชาวขมุ ชาวมานหรือพม่า เป็นแรงงานตัดไม้และขนส่งไม้ ฯลฯ ในช่วงระยะหลายปีที่ราชสำนักให้สัมปทานป่าไม้แก่ชาวตะวันตกนี้ กลุ่มคนงานได้แต่งงานข้ามกลุ่มกันและตั้งถิ่นฐานในชุมชน มีทายาทสืบต่อมาถึงปัจจุบัน ดังเช่น ลุงแจ๊ค ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์วัดเกตการามปัจจุบันก็เป็นหลานของมิสเตอร์วิลเลียมเบลล์ นายช่างของบริษัทบอร์เนียวซึ่งสมรสกับพนักงานชาวมอญในบริษัท ฯลฯ

๔. รศ.ดร.รัตนพร เศรษฐกุล ได้กล่าวถึงอีกมุมหนึ่งของภาพของชาวตะวันตกในล้านนา จากกรณีศาลต่างประเทศเชียงใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยบริษัทชาวตะวันตกที่เข้ามาทำไม้ในล้านนาได้เข้ามาพร้อมกับเอกสิทธิ์ทางการเมืองจากรัฐบาลผู้คุ้มครองบริษัทสัญชาติตน รวมถึงเหล่าแรงงานและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ใต้อาณัติ ซึ่งก่อให้เกิดเอกสิทธิ์ด้านการศาลต่างประเทศ หมายถึงสิทธิในการพิจารณาตีความของชาวตะวันตก และแรงงาน กลุ่มชาติพันธุ์ในอาณัติด้วยศาลของรัฐบาลประเทศตน ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญหาขัดแย้งกับเจ้าผู้ปกครองล้านนา และราชสำนักสยามหลายครั้ง

๕. เหตุการณ์หนึ่งจากผลของอิทธิพล ชาวตะวันตกในล้านนาได้ถูกนำเสนอผ่านเรื่องบันทึกเหตุการณ์เงี้ยวก่อการจลาจลในมณฑลพายัพ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยพระมหาโยธิน ฐานิสโร จากวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ในกรณีปู่แสนผิว เสมอเชื้อ ชาวเงี้ยวคนหนึ่งที่ถูกรัฐบาลสยามพิพากษาลงโทษประหารชีวิตฐานร่วมก่อกบฏเงี้ยว แต่ด้วยปู่แสนผิว ได้เขียนบันทึกไว้ก่อนถูกประหารชีวิตเพื่อยืนยันว่าตนบริสุทธิ์ มิได้เกี่ยวข้องกับกบฏ และได้สาบานตัวเข้าอยู่ภายใต้กบฏอังกฤษแล้ว หลังเหตุการณ์สงบ กงสุลอังกฤษจึงเรียกร้องต่อรัฐบาลสยามให้ชดใช้และลงโทษเจ้าผู้ปกครองเชียงใหม่ด้วยความผิดที่ตัดสินประหารชีวิตคนในอาณัติของตน

๖. ภาพชาวตะวันตกในล้านนายังปรากฏในอีกแง่มุมหนึ่ง คือ ผู้มีบทบาทในการพัฒนาระบบการศึกษาของล้านนา ซึ่งผศ.ดร.วัชร สินธุประมา จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้นำเสนอในการสัมมนาถึงบทบาทคณะมิชชันนารีชาวตะวันตก ที่เข้ามาสู่ดินแดนล้านนาเพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ โดยใช้วิธีการให้บริการด้านการแพทย์และการศึกษาเป็นเครื่องมือชักจูงชาวพื้นเมืองให้เข้ารับเป็นคริสต์ศาสนิกชน กลยุทธ์ในการให้บริการศึกษานั้นประสบความสำเร็จด้วยเริ่มจากการให้โอกาสเด็กหญิงเข้าเรียนในโรงเรียนคริสต์ ได้เรียนภาษาอังกฤษในเวลาว่างที่สังคฆณะนั้นเด็กชายเท่านั้นที่ได้รับการส่งเสริมให้เรียนหนังสือ ทั้งเด็กหญิงเหล่านี้ต่อมาก็ได้รับการสนับสนุนให้ทำงานเป็นครูหรืองานที่ใช้ภาษาอังกฤษชาวพื้นเมืองจำนวนหนึ่งจึงหันมานับถือศาสนาคริสต์เพื่อส่งบุตรสาวให้มีโอกาสทางการศึกษาและการทำงาน รากฐานของระบบการศึกษาที่มีมิชชันนารีวางไว้ ยังส่งผลต่อคุณภาพระบบการศึกษาในเชียงใหม่ที่เป็นที่ยอมรับในระดับแนวหน้าประเทศไทยปัจจุบัน

มอญค้าขายทางเรือในอดีต*

นายมานพ แก้วหยก

ชาวไทยมอญ บ้านศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

“มอญค้าขาย”

คำกล่าวถึงวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนแถบจังหวัดปทุมธานี คู่กับคำว่า “ไทยทำนา” เมื่อคนมอญอพยพมาอยู่เมืองไทยได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำลำคลอง ต่างประกอบอาชีพตามความถนัดที่เคยทำมาก่อน ณ เมืองมอญ เช่น ทำนา ทำอิฐ ทำเครื่องปั้นดินเผา และรับราชการ แต่คนมอญสามโคกที่บ้านศาลาแดงเหนือ บ้านกลาง(วัดสองพี่น้อง) บ้านวัง (วัดปลับสุทธาวาส) บ้านเมตตารงค์ บ้านท้ายเกาะ บ้านเจดีย์ทอง บ้านสามเรือน (วัดสามัคคิยาราม) บ้านตากแดด (วัดจันทน์กะพ้อ) บ้านสวนมะม่วงเหนือและสวนมะม่วงใต้ (วัดอัมพวาราราม) และบ้านบางเตย มักประกอบอาชีพค้าขายทางเรือเป็นหลัก เช่น พายเรือสำปั้นเร่ขายกับข้าวในละแวกบ้าน แจวเรือจ้างขนาด ๕-๘ มือลึง บรรทุก โกง่าง ครก เต้าจากเกาะเกร็ด ครกเต้า และหม้อดินจากบางตะนาวศรี ออกเร่ขายตั้งแต่จังหวัดปทุมธานี ขึ้นไปอยุธยา ลพบุรี ถึงสระบุรี ต่อมาเมื่อมีเรือลำใหญ่ขนาดบรรทุก ๒๐-๓๐ เกวียนเข้ามา เช่น เรือมอ ก็จะใช้บรรทุกพืนมาจากคลองเชิงกราย และคลองบางละมุง จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนเรือข้างกระดาน เรือแซงใช้บรรทุกโอง หม้อดิน ครก เต้า, อาหารเช่น เต้าเจี้ยว ปูเค็ม ไตปลา เกลือ กระเทียมดอง ลูกอินทผลัม หมากแห้งกับใบพลุนาบปูนแดง พริก หอม กระเทียม น้ำตาลทราย, ภาชนะ เช่น ถ้วย ชาม แก้ว ชามเคลือบ, ผ้าและอีกหลายอย่าง โดยเล่นทางใบเรือ ถ้าไม่มีลมก็ใช้วิธีแจวหรือถ่อเรือไปค้าขายสินค้าไกลถึงแม่น้ำน่าน จังหวัดพิจิตร พิษณุโลก อุตรดิตถ์

เส้นทางค้าขายของชาวมอญแถบนี้มีหลายสาย เลือกเส้นทางตามกันไปเป็นหมู่บ้าน เช่น บ้านศาลาแดงเหนือ หมู่บ้านแรกที่ขึ้นร่องขึ้นไปทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา หมู่บ้านที่สองที่ร่องขึ้นไปถึงภาคเหนือคือบ้านท้ายเกาะ ไปถึงแม่น้ำยม จังหวัดสุโขทัย คนมอญแถบวัดสองพี่น้อง ร่องไปทางแม่น้ำยม จังหวัดกำแพงเพชร แม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี แม่น้ำป่าสัก จังหวัดสระบุรี เพชรบูรณ์ ส่วนคนมอญบ้านสวนมะม่วงใต้ไปค้าขายเืองทางแม่น้ำบางปะกงกันมาก เวลาเดินทางไปค้าขายทางภาคเหนือสมัยก่อนจะไปกันปีละ ประมาณ ๑ เที้ยว เที้ยวหนึ่ง ประมาณ ๓ เดือน เพราะถ้าหน้าแล้งน้ำแห้งก็ไปไม่ได้ ขากลับก็ซื้อข้าว ที่พิษณุโลก พิษณุโลก นครสวรรค์ กลับมาขายที่บางกอก บางครั้งแจวเรือขายกระบุงจากคลองรังสิต ไปถึงหนองจอก มีนบุรี คนมอญบ้านสวนมะม่วงใต้และคนมอญบ้านวังไปขายกระบุงมากที่สุด คนมอญบ้านเสากระโดง วัดทองบ่อ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอาชีพค้าขายไปจากมืองหลังคาทางเรือ คนมอญวัดโพธิ์แดงเหนือและใต้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอาชีพขายมะพร้าวทางเรือด้วย ลักษณะเรือกระแซงหรือเรือข้างกระดานที่ใช้ถ่อแจวและกางใบนั้นมีรูปทรงเรือสวยงาม ยาวเพรียว มีกาบเรือ

พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยประมาณ ได้เริ่มใช้รถยนต์โยงสินค้าของคนมอญไปภาคเหนือแล้ว เรือยนต์เป็นเรือกลไฟใช้ฟืนและถ่านเป็นเชื้อเพลิง หรือเรือยนต์ใช้น้ำมันโซลาขนาดเครื่องประมาณ ๓๐-๕๐ แรงม้า ใช้เรือยนต์โยงเรือสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปถึงนครสวรรค์แล้วไปเปลี่ยนเรือยนต์จากนครสวรรค์โยงเรือสินค้าไปทางแม่น้ำน่านเรือสินค้าบางลำเปลี่ยนเรือยนต์ไปทางแม่น้ำยมที่ปากคลองเกยชัย อำเภอลำลูกเกด จังหวัดพิจิตร

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๔๘๘ เรือมอญบ้านศาลาแดงเหนือและเรือไทยได้รับจ้างบรรทุกทหารญี่ปุ่นและเสบียงสัมภาระที่กรุงเทพฯ ไปจังหวัดพิษณุโลก และกาญจนบุรี ค่ารับจ้างบรรทุกเดือนละ ๒๐๐-๓๐๐ บาท เปรียบเทียบกับราคาทองคำในสมัยนั้น บาทละประมาณ ๒๕๐ บาทเท่านั้น

พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยประมาณ การค้าขายทางเรือของคนมอญพัฒนามาใช้เครื่องหางยาวตั้งบนแอกท้ายเรือและขับเรือไปขายสินค้าถึงจังหวัดอยุธยา สระบุรี นครสวรรค์ พิษณุโลก อุตรดิตถ์

พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๑๐ โดยประมาณ อาชีพทางแม่น้ำเจริญรุ่งเรือง เพราะประเทศไทยส่งข้าวและข้าวโพดไปขายต่างประเทศจำนวนมาก ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เกาหลี เวียดนาม ลาว เขมร เกิดสงครามในประเทศประชาชนไม่มีเวลาทำการเกษตร เวลานั้นมีอยู่เรือกระแซงและเรือยนต์เพิ่มขึ้นมาก เช่น อยู่ต่อเรือ จังหวัดอยุธยา อยู่ต่อเรือคอวัง จังหวัดสุพรรณบุรี และอยู่ต่อเรือคลองบางหลวงที่กรุงเทพฯ และมีคานเรือใช้ในการซ่อมแซมเรือ

เพิ่มขึ้นอีกหลายที่ เช่น คานเรือจังหวัดอยุธยา คานเรือวัดป่าจ้ว คานเรือบ้านกลาง คานเรือวัดเจดีย์ทอง คานเรือคลองบางเตย คานเรือวัดสำแล อยู่ในเขตจังหวัดปทุมธานี และคานเรือที่สามเสน กรุงเทพฯ มีคานเรือในแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่หลายที่นับไม่ถ้วน

ชาวบ้านได้ต่อเรือยนต์ขนาดเครื่องยนต์ ๕๐-๑๒๐ แรงม้า โดยใช้น้ำมันโซล่า ราคาน้ำมันโซล่าในขณะนั้น ลิตรละ ๔๐ สตางค์ ต่อเรือกระแซงขนาด ๓๕-๔๐ เกวียน รับจ้างบรรทุกข้าวเปลือก ข้าวสารที่คลองรังสิต คนมอญบ้านเจดีย์ทอง บ้านตากแดดและบ้านสามเรือนออกไปรับจ้างบรรทุกข้าวโพดเป็นหมู่บ้านแรก คนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ บ้านวัง และบ้านกลางไปรับจ้างบรรทุกปูนซีเมนต์ที่ทำหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และบางชื่อ กรุงเทพฯกันมาก ส่วนคนมอญบ้านศาลาแดงเหนือ บ้านวังหินไปรับจ้างบรรทุกหินที่สระบุรีมาขึ้นที่ท่าสะพานแก้ว คลองรังสิตเมื่อครั้งสร้างสนามบินดอนเมือง และไปบรรทุกทรายที่แม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณวัดเชิงท่า จังหวัดปทุมธานี ลานเท จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรือบางลำไปบรรทุกซี้ค่างควา น้ำตาลทราย ถ่าน แกลบ ไร่ข้าว ไม้ อัญมณี แต่งโมและอีกหลายอย่าง

การค้าขายทางน้ำไม่ใช่มีแต่เรือมอญ มีเรือคนจีน ด้วยส่วนมากบรรทุกข้าวเปลือกข้าวสารมาจากภาคเหนือ มีเรือข้ามกระดานของคนแขกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ออกเรือขายถั่วขาม เครื่องใช้ในครัวเรือนทั่วบริเวณภาคกลาง

ลักษณะของเรือกระแซงที่ใช้เรือยนต์โยงมีรูปทรงเรือสั้นและป่องกลาง เรือไม่มีขนานเรือเป็นส่วนมาก เรือกระแซงที่มีขนานจะเป็นเรือรุ่นเก่า ลักษณะเรือยนต์มีอยู่ ๒ แบบคือ เรือสำปั้นและเรือเมล์

ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ก่อตั้งโรงเรียนสงเคราะห์บางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือเด็กๆ ลูกหลานชาวเรือที่เร่ร่อน ให้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนเสมอหน้าคนบนบก ลูกหลานชาวบ้านศาลาแดงเหนือ บ้านวังบ้านกลาง และหมู่บ้านอื่นได้จึงได้ไปเล่าเรียนที่โรงเรียนสงเคราะห์บางกรวยนี้กันส่วนมาก

เมื่อมีการตัดถนนเพิ่มหลายสายก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงของเรือค้าขาย ทั้งการเปลี่ยนมาค้าขายทางบกแทน บางคนขายเรือกระแซงที่เคยใช้ขายโองมาซื้อรถหกล้อบรรทุกโองเคลื่อนไปขายที่ภาคอีสานแทน คนมอญบ้านเจดีย์ทองเป็นหมู่บ้านขายโองทางบกเป็นเจ้าแรก บางรายก็ขายเรือขนาด ๒๐ -๓๕ เกวียนมาซื้อเรือเล็กอย่างเรือกระแซงขนาด ๕-๘ เกวียนใช้แทนเพื่อบรรทุกโองเคลื่อนไปขายและใช้เครื่องหางยาวไปขายสินค้าที่จังหวัดสุพรรณบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม นครชัยศรี ฉิมพลี ศาลายา ภาษีเจริญ บางแค บางใหญ่ บางกรวย บางคนขายเรือกระแซงมาต่อเรือดูทรายหรือเรือเหล็กบรรทุกทรายขนาด ๑๐๐ ตันแทน ซึ่งต่อมาก็ได้เพิ่มขนาดเรือเหล็กให้ใหญ่ขึ้นถึงขนาดบรรทุกสินค้าได้ ๒,๐๐๐ ตันขึ้นไปสำหรับบรรทุกของกลางน้ำ ส่วนเรือสินค้าที่มาจากต่างประเทศจะจอดที่คลองเตยหรือเกาะสีชัง

ด้วยปัจจุบันเมืองไทยเป็นเมืองอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีจึงมีการก่อสร้างถนนเชื่อมโยงทุกหมู่บ้านตรอกชอกชอย สร้างสะพานข้ามคลองที่ต่ำมากจนเรือลอดผ่านไม่ได้ ทั้งในแม่น้ำลำคลองยังมีวัชพืชรากขึ้นมากมายทำให้ลำคลองตันเงินเรือสัญจรไม่ได้ และกรมชลประทานยังทำประตูเปิด-ปิด ป้องกันน้ำท่วมแทบทุกคลอง ทำให้เรือเข้าออกลำบากชาวบ้านต้องย้ายถิ่นฐานไปอยู่ริมถนนกันมาก อาชีพเดินเรือค้าขายของชาวมอญจึงลดน้อยลงไปมาก จนเราไม่เห็นเรือไม้บรรทุกสินค้าเช่น เรือมอเรือข้ามกระดาน เรือสามเก้ง และเรือยนต์กลไฟ ในแม่น้ำกันแล้ว อยู่ต่อเรือไม้ในภาคกลางก็ไม่มีให้เห็นแล้วเช่นกัน ยังคงเหลือเพียงเรือกระแซงวิ่งแล่นในท้องน้ำอยู่แทบนับจำนวนเรือได้มีกี่ลำ ทั้งที่สมัยก่อนมีเรือไม้จอดหน้าบ้านทุกหมู่บ้าน ในวันสงกรานต์เรือพันๆลำจะจอดเป็นตับๆ และที่สามเสนในกรุงเทพฯก็เคยเป็นแหล่งพักเรือไม้ใหญ่ที่สุดในเมืองไทย ปัจจุบันที่บ้านศาลาแดงเหนือมีเรือเหล็กบรรทุกทรายขนาด ๓๐๐ ตันเหลือมีอยู่ ๕ ลำ เรือยนต์ ๒ ลำ แต่บ้านกลางมีเรือเหล็กมากที่สุด

ชาวมอญบ้านศาลาแดงเหนือจึงร่วมกันสร้างพิพิธภัณฑ์เรือในบริเวณวัดศาลาแดงเหนือขึ้น สำหรับเก็บรักษาเรือ เครื่องมือการเดินเรือ พร้อมเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของพ่อแม่ ปู่ย่าตายายชาวมอญบ้านศาลาแดงเหนือและหมู่บ้านอื่นๆให้ลูกหลานได้รับทราบถึงความยากลำบากในการค้าขายทางเรือของบรรพบุรุษตน และเพื่อเป็นแหล่งศึกษาให้คนรุ่นใหม่ให้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตน เพื่อต่อยอดการศึกษาในอนาคต

ทุกวันนี้มีนักเรียนนักศึกษาและบุคคลทั่วไปเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านศาลาแดงเหนือเป็นจำนวนมาก จนอาคารพิพิธภัณฑ์เดิมดูจะเล็กเกินกว่าจะรองรับความสนใจศึกษาเรื่องราวคนมอญที่บ้านศาลาแดงเหนือได้ จึงเห็นพ้องกันอีกครั้งว่าควรจะปรับขยายขนาดอาคารพิพิธภัณฑ์พร้อมพัฒนาเนื้อหาให้ครอบคลุมวิถีชีวิตคนมอญที่บ้านสามโคกนี้ ให้เป็นอาคารไม้ขนาด ๓ ชั้น กว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๑๓.๒๐ เมตร สูงประมาณ ๙ เมตร ซึ่งออกแบบอาคารและแผนผังการจัดแสดงไว้แล้ว ดังนี้

ชั้นที่ ๑ - ส่วนกลางแสดงเรือกระแซงลำใหญ่ขนาดบรรจุ ๕ เกวียน เรือบรรทุกสินค้าลำสุดท้ายของบ้านศาลาแดงเหนือ พร้อมจัดนิทรรศการเล่าเรื่องการค้าขายทางเรือของคนมอญบ้านศาลาแดงเหนือและมอญหมู่บ้านอื่นในอดีต ให้ความรู้เรื่องโครงสร้างของเรือ เช่น กระดุก กงเรือ ทวนหัว ทวนท้าย แม่ย่านาง กระดานเสียบ ราโท แอกเรือ ดาดฟ้าเรือ และภูมิปัญญาของช่างต่อเรือในการคำนวณโครงสร้างของเรืออย่างเที่ยงตรงเพื่อให้เรือลงไปใต้น้ำแล้วไม่เอียงซ้ายหรือขวา

ด้านทิศเหนือ จัดแสดงเรือลำเล็กของวัดศาลาแดงเหนือที่มีอยู่หลายลำ

ด้านทิศใต้ จัดแสดงเครื่องมือการเดินเรือเช่น ถ่อแจว ฉาก พาย หลักไม้ เชือก สมอเรือ รอกชักผ้า กางใบเรือ ชั้นยาเรือ น้ำมันยางทาเรือและอีกหลายอย่าง

ชั้นที่ ๒ - ด้านทิศเหนือ จัดแสดงสินค้าในการค้าขายทางเรือของหมู่บ้านมอญศาลาแดงเหนือในอดีต เช่น โอง่ดินเกาะเกร็ด โอง่เคลือบราชบุรี หม้อดินบางตะนาวศรี อ่าง กระจ่าง กระจทะขนมครก หม้ออลูมิเนียมรุ่นแรก กะละมังรุ่นแรก และอีกหลายอย่าง

ด้านทิศใต้ จัดแสดงประวัติวัดและหมู่บ้านมอญศาลาแดงเหนือ ประวัติบ่อบำบัดน้ำเสียประวัติเตาเผาขยะของหมู่บ้าน และอีกหลายอย่าง

ชั้นที่ ๓ - เป็นชั้นลอยจัดแสดงรูปเหมือนอดีตเจ้าอาวาสวัดศาลาแดงเหนือ และรูปภาพเก่า เช่น ภาพเรือค้าขายในอดีต เรือกระแซงชายโอง่ เรือคูดทรายเรือเหล็ก และรูปปริศนาธรรม

*หมายเหตุเพื่อให้กำลังใจแก่ชาวไทยมอญที่เห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตน จึงขอเชิญผู้มีจิตศรัทธาร่วมสมทบทุนการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์เรือบ้านศาลาแดงเหนือ โดยติดต่อสนับสนุนโดยตรงที่ผู้ใหญ่อนุวัตร ใจชอบ โทร ๐๘๖-๑๒๕๐๗๒๐ หรือ คุณมานพ แก้วหยก โทร ๐๘๙-๒๓๒๑๓๘๖

พิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณ พระอริยานุวัตร เขมจารีอนุสรณ์ วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

นิตยา กนกมงคล

จังหวัดมหาสารคามอยู่ในภาคอีสานตอนกลาง เป็นถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม อาทิ ลาว ญไท ย้อ เป็นต้น นอกจากความเชื่อในผีบรรพบุรุษกลุ่มคนเหล่านี้ยังนับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ขึ้นตอนประเพณีความเชื่อจึงมักดำเนินไปตามแนวทางของสองความเชื่ออย่างสอดคล้องกัน การไปทำบุญที่วัดเป็นกิจวัตรประจำเช่นเดียวกับการส่งบุตรชายเข้าบวชเรียนในพุทธศาสนา และถวายสิ่งของแก่วัดเพื่อทำบุญสืบต่อพระพุทธศาสนา เช่น ตูพระธรรมลายรดน้ำ ประกับคัมภีร์ อนุสรณ์จารคัมภีร์โบราณสำหรับพระภิกษุชั้นที่กบถธรรมคำสอนในคัมภีร์โบราณ เป็นต้น วัดต่างๆ ในมหาสารคามจึงมีพุทธวัตถุเหล่านี้เป็นจำนวนมาก

แต่เมื่อเฟอร์นิเจอร์สมัยใหม่และสมุดไทยเข้ามาเป็นที่นิยมแทนที่ตูพระธรรมลายรดน้ำ คัมภีร์โบราณพุทธวัตถุมีค่าทางศิลปะและความศรัทธาที่ญาติโยมถวายไว้แต่เดิมเหล่านี้จึงถูกเคลื่อนย้ายออกจากวัดไปสู่สถานสะสม ร้านค้าของเก่า หรือถูกทำลายด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของพระภิกษุ เมื่อระหว่างปี ๒๕๑๓-๒๕๒๓ พระอริยานุวัตร เขมจารี เจ้าอาวาสวัดมหาชัยและรักษาการเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคามในขณะนั้น เป็นผู้มีความรู้ความสามารถอ่านคัมภีร์อักษรโบราณในภาคอีสาน ทั้งอักษรขอม อักษรธรรม อักษรไทยน้อย ได้เล็งเห็นความสูญเสียบัตถุทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น จึงเริ่มปริวรรตคัมภีร์โบราณที่มีอยู่มากในวัด พร้อมรวบรวมคัมภีร์โบราณ ตูพระธรรม หีบพระธรรม จากวัดต่างๆ ทั้งในมหาสารคาม และภาคอีสานที่มีผู้นำมามอบมาไว้ เก็บรักษาที่ศาลาการเปรียญวัดมหาชัยเพื่อมิให้สูญหายหรือถูกทำลายไป จากนั้นมาวัดมหาชัยจึงได้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ อักษรธรรม อักษรไทย วรรณคดีอีสาน และความรู้ต่างๆ จากพระคัมภีร์ที่พระคุณเจ้ารวบรวมและปริวรรต ที่สำคัญของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

หลังจากพระคุณเจ้ามรณภาพ ห้องศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ทรุดโทรมลง ในปี ๒๕๔๘ มหาวิทยาลัยมหาสารคามจึงเข้ามาช่วยจัดเก็บเอกสารอย่างมีระบบ และจัดวางวัตถุให้เป็นพิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณของภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังในปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์คัมภีร์โบราณแห่งนี้แม้ไม่มีอุปกรณ์นำเสนอข้อมูลที่ทันสมัย มีเพียงป้ายคำบรรยายการจัดเก็บ-วางวัตถุเป็นหมวดหมู่อย่างมีระบบและระเบียบบนห้องโถงชั้น ๒ ของอาคารศาลาการเปรียญที่สะอาดดูสบายตา และความรู้จากพระคุณเจ้าเจ้าอาวาสที่เปี่ยมด้วยน้ำใจไมตรีกับผู้มาเยือนทั้งนักเรียน นักศึกษานักวิจัย และประชาชนผู้ศรัทธาอยู่เสมอ แต่สิ่งที่มีเพียงเท่านี้ก็กลับเสริมสร้างเสน่ห์และคุณค่าให้แหล่งเรียนรู้ที่มีความพอดี ทั้งในสถานะความเป็นพิพิธภัณฑ์ในวัด แหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และพุทธศิลป์ ที่ผู้ชมเองควรเรียนรู้วิธีการชมพิพิธภัณฑ์วัดอย่างเหมาะสมควบคู่ไปกับการให้ความเคารพสถานที่

พระคัมภีร์โบราณจำนวนมากที่ได้รับการปริวรรตอนุรักษ์ และห่อตามผูกอย่างเป็นระเบียบนี้ แม้ผู้ชมทั่วไปไม่สามารถเปิดห่อดูได้ตามอัธยาศัย แต่สามารถเข้าเรียนรู้

เนื้อหาพระคัมภีร์ได้จากฐานข้อมูล หรือชมจากพระคัมภีร์ฉบับที่แยกออกมาจัดวางให้ชมองค์ประกอบภายในไว้ในตู้จัดแสดงร่วมกับสิ่งของต่างๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กล่องคัมภีร์ที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความงามทางศิลปะเพื่อพุทธบูชา ผ้าห่อคัมภีร์ที่สัตรีถวายเป็นพุทธบูชา ซึ่งเป็นผืนผ้าทอทั้งไหมและฝ้ายด้วยเทคนิคลวดลายปัก และลายขีด ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ผ้าทอของชาวภูไท และอุปกรณ์-เครื่องมือจารหรือบันทึกอักษร-บทธรรมลงบนใบลานที่หาดูไม่ได้ง่ายจัดแสดงอยู่ พร้อมคำอธิบายที่ครอบคลุมเนื้อหาแนวกว้างทั้งหน้าที่ของพระคัมภีร์ คำอธิบายองค์ประกอบ ผู้จารและวิธีการจารหรือเขียนพระคัมภีร์ เป็นต้น

พุทธวัตถุที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือ ตู้เก็บพระธรรมคัมภีร์ เป็นงานพุทธศิลป์ที่ช่างพื้นถิ่นอีสานสร้างสรรค์ขึ้นตามรสนิยมศิลปะในท้องถิ่นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาหลากหลายรูปแบบ ทั้งตู้สี่ขา หีบธรรมตั้งบนเชิงแบบกู่ ตกแต่งลวดลายประดับตามเรื่องราวในพุทธศาสนาด้วยเทคนิคหลากหลายทั้งลายรดน้ำ ลายกำมะลอ ลายปิดทอง ล่องชาด และแกะสลัก เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์นี้ยังเป็นที่รวมของสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความรู้ ความสามารถเฉพาะของพระภิกษุอีสาน อาทิเช่น เครื่องราง ของขลัง ตำราโหราศาสตร์ มีดและอุปกรณ์ในพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

ด้วยคุณค่าจากปณิธานในการรักษามรดกพุทธศาสนาของพระอริยานุวัตร เขมจารี ผู้ริเริ่มภารกิจพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ และความร่วมแรงร่วมใจของคนท้องถิ่นส่งผลให้พิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นแห่งนี้มีคุณค่าที่นอกจากผู้ชมจะเข้าชมตามอัยาศัยแล้ว ยังอาจได้โอกาสพูดคุยเรื่องธรรมะวรรณกรรมอีสาน องค์ความรู้พื้นถิ่นต่างๆ กับพระคุณเจ้าเจ้าอาวาสได้ หรือหากต้องการศึกษาองค์ความรู้แนวลึกในพระคัมภีร์ต่างๆ ก็สามารถติดต่อขอพบผู้เชี่ยวชาญในโครงการอนุรักษ์ใบลานฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคามได้ด้วยเช่นกัน

หากเข้าชมเป็นหมู่คณะอาจแจ้งวัดมหาชัยทราบก่อนกับเจ้าอาวาส โทร ๐๔๓-๗๑๑-๒๗๔ หรือไวยาวัจจร นายทองหล้า สุนทร โทร ๐๔๓-๗๔๐๐๓๗ หรือโครงการอนุรักษ์ใบลานฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โทร ๐๘๑-๗๖๘๘๑๒๖

เพลงพื้นบ้านกับตำนานความรัก ของชาวอำเภอบ้านแพรง*

อาจารย์ประสาน เสถียรพันธุ์

โรงเรียนบ้านแพรงประชาสรรค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบันในอำเภอบ้านแพรง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังคงเสน่ห์ของความเป็นชนบทที่รักษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่แบบชานนาภาคกลางไว้ มีมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในบ้านแพรงทั้งไทย ลาว มอญ ที่สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตของชุมชนสังคมชาวน้ำแห่งลุ่มน้ำลพบุรีตอนล่างที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต ได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ประเพณีแห่นางแมวขอฝน และตำนานรักแห่งลุ่มน้ำลพบุรี

เพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน เป็นการละเล่นในชีวิตประจำวันเพื่อความบันเทิงและความสามัคคีของชุมชน ที่ถ่ายทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น ที่บ้านแพรงมีเพลงโบราณ เพลงเก่า มีอายุนับ ๑๐๐ ปี ที่ร้องเล่นกันมาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายาย ซึ่งยังมีผู้จดจำเนื้อร้องบางเพลงได้และรวบรวมเอาไว้ได้แก่

- เพลงกล่อมเด็ก บทเพลงสั้นๆ ที่มีความไพเราะด้วยถ้อยคำและความหมาย เป็นสื่อที่สร้างความรัก ความผูกพันและความอบอุ่นในวิธีการเลี้ยงลูกของพ่อแม่สมัยโบราณ

- เพลงเรือ เพลงพื้นบ้านที่มีตำนานการเล่นสืบทอดมานับ ๑๐๐ปี มรดกวัฒนธรรมที่ตกทอดมาถึงลูกหลานคือ เนื้อเพลง และไม้พายลายหงส์ทอง อายุ ๑๑๕ ปี ไม้พายนี้มีลวดลายสวยงามประณีต เป็นพายของแม่เพลงเรืองานไหว้พระ วัดหลวงพ่อชาวลหลวงพ่อเชียว ในช่วงเดือน ๑๒ พ่อเพลงแม่เพลงที่มีชื่อเสียงของชาวบ้านแพรง ได้แก่ ยายซำม ยายบาง ยายห่อ ยายคลี่ ตานี ตาเทียบ ตาพริ้ง ตาป่วน ตาแต้ม เป็นต้น

- เพลงเกี่ยวข้าว ชาวบ้านแพรงมักเล่นเพลงเกี่ยวข้าวกัน เมื่อมีการลงแขกเกี่ยวข้าวตอนพักกลางวันหรือตอนนวดข้าวทำบุญลาน ในอดีตชาวบ้านจะมาชุมนุม

เล่นเพลงเกี่ยวข้าวที่บ้านตานี ยายโล่ บริเวณหนองสับโคน จากคำบอกเล่าของยายฟุ้ง พูลทรัพย์ อายุ ๘๖ ปี แม่เพลงรุ่นสุดท้ายท่านนี้ยังจดจำเพลงพื้นบ้านต่างๆ ได้อย่างแม่นยำ

- เพลงฉ่อย เป็นเพลงพื้นบ้านอีกประเภทหนึ่งที่ชาวบ้านแพรงนิยมเล่นกันตามงานเทศกาล เช่นตรุษสงกรานต์ และยามที่ชาวบ้านจัดงานพิธีต่างๆ เช่นบวชนาค ฯลฯ

- เพลงกลองยาว เป็นเพลงพื้นบ้านของภาคกลาง มีกลองยาวเป็นเครื่องดนตรีหลัก ติให้จังหวะในการร้อง มักใช้ในขบวนแห่ต่างๆ มีเนื้อร้องและทำนองที่สร้างความสนุกสนานครึกครื้นทั้งผู้เล่นและผู้ดู

เพลงยอดนิยมของชาวบ้านแพรง คือ เพลงแห่ นางแมวขอฝน เป็นเพลงที่สะท้อนภาพชีวิตของชาวนาไทยในสังคมชนบทและวิถีประเพณีแห่ นางแมวขอฝนของชาวอำเภอบ้านแพรงได้เป็นอย่างดี เพลงพื้นบ้านเหล่านี้ล้วนเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดความรู้สึกลึกซึ้งสำนึกของความเป็นไทย สอดแทรกอยู่ในเนื้อเพลงอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาวอำเภอบ้านแพรง

ประเพณีแห่นางแมวของฝน

ชาวอำเภอบ้านแพรง ถือปฏิบัติประเพณีแห่ นางแมวของฝนต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานับ ๑๐๐ ปี จุดมุ่งหมายของการแห่แฝงลึกอยู่ในภูมิปัญญาของคนไทย โดยขออัญเชิญกระแสน้ำพระราชาธิราชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันในเรื่อง “รู้รักสามัคคี” มาอธิบายจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมประเพณีนี้ ซึ่งเกิดจากความศรัทธาเริ่มสร้างสรรค์กลวิธีในการทำความรู้จักกันและกันระหว่างหมู่บ้าน โดยช่วงเริ่มต้นของการแห่ นางแมวก่อนคนในชุมชนจะยังมีน้อย เมื่อแห่ไปเสียงเพลงก็จะเรียกคนให้มาร่วมขบวนมากขึ้นเรื่อยๆ เพื่อจุดมุ่งหมายร่วมกันในการขอฝนต่อเทวดา ระหว่างนั้นก็จะมีกรรนำอาหารมาเลี้ยงแบ่งปันกัน การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเดียวกันและความเอื้ออาทรต่อกันนี้เป็นกลวิธีเชื่อมความสัมพันธ์ของชุมชนระหว่างหมู่บ้าน รวมถึงการแสดงเอกลักษณ์เนื้อเพลงเฉพาะถิ่นที่ร้องด้วยท่วงทำนองสนุกสนานเป็นแบบฉบับของแต่ละหมู่บ้านด้วย คนโบราณจะตั้งพลังความรักความสามัคคีตรงนี้นำไปพัฒนางานด้านต่างๆ เช่น พัฒนาวัด พัฒนาหมู่บ้าน ชุมชนและโรงเรียน ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเป็นหมู่คณะ

แต่เดิมนิยามที่ฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาลก็จะชักชวนกันมาแห่ นางแมว ชาวบ้านจึงคุ้นเคยกับประเพณีนี้มาตั้งแต่เด็ก จากคำบอกกล่าวของคุณยายเป็รื่อง สิงห์พันธุ์ อายุ ๑๐๒ ปี ตำบลสำพะเนียง อำเภอบ้านแพรง แม่ชื่อปลั่ง ลือพักต์ เสียชีวิตไปเมื่อพ.ศ. ๒๕๐๕ อายุ ๑๐๕ ปี เคยร้องและร่วมขบวนแห่ นางแมว ซึ่งชาวบ้านจะเกณฑ์

กันออกมาแห่ นางแมวของฝน ส่วนใหญ่เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วฝนก็ตกลงมาจริงๆ ระยะเวลาๆ ฝนก็ตกเหมือนกัน แต่ตกน้อยไม่เหมือนสมัยก่อนเพราะสมัยนี้ป่าไม้ถูกทำลายมาก

การแห่ นางแมว กระทำกันในช่วงเดือน ๕ ถึงเดือน ๖ เฉพาะปีที่ฝนแล้ง ขบวนแห่ประกอบด้วยคานหาบแมว แมวที่ใช้เป็นแมวตัวเมีย ด้วยแมวเป็นสัตว์กลัวน้ำ ตกใจง่าย และร้องเก่งจึงเอามาแห่เพื่อให้เทวดาสงสารและให้น้ำฝนตกลงมา ถัดมาเป็นขบวนคนหาบข้าวปลาอาหารที่ชาวบ้านให้เป็นรางวัล ถัดจากหาบอาหารจะเป็นขบวนนักร้อง ขบวนไอ้ซิกไม้แกะรูปอวัยวะเพศชาย ขบวนนักร้อง-กลองยาว ตีกลองยาว-ร้องเพลง-รำรำไปตามหมู่บ้านอย่างครึกครื้น ชาวบ้านจะนำน้ำมาสาדתที่ขบวนแห่ ไม่สาדתแมว และให้รางวัลเป็นข้าวสาร ปลาเค็ม ปลาอย่าง ไข่ต้ม หรือสิ่งของสตาจค์ โดยปลาอย่างจะให้ไว้สำหรับแมวกิน ส่วนของกินอื่นๆแจกจ่ายกันกินระหว่างทางแห่ ของกินไม่ได้ทันที เช่น ข้าวสาร หอม กระเทียมก็นำไปถวายวัด สตาจค์ก็นำไปซื้อถั่วขามถวายวัดเช่นกัน

การแห่ นางแมวนี ถ้าฝนยังไม่ตก เกิดคามีตเสียก่อนก็หยุดพักไว้แค่นั้น พอรุ่งขึ้นก็แห่ต่อเริ่มจากจุดที่หยุดพักเมื่อวันวาน แห่ต่อไปจนกว่าฝนจะตก ส่วนมากไม่เกิน ๗ วัน ฝนจะตกลงมา ความเชื่อเรื่องแห่ นางแมวของฝนนี้เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาถึงปัจจุบันของชาวบ้านแพรง

ตำนานคานรัก

มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้านอีกสิ่งหนึ่งคือ นิยายรักหรือตำนานแห่งความรักของชาวบ้านแพรง ในสมัยก่อนหนุ่มสาวนิยมมอบสิ่งของเป็นสื่อแห่งความรักให้กัน เช่น กระบุงสวยๆ ไม้พายเรือลายหงส์ และคานหาบ ฯลฯ โดยชายหนุ่มจะประดิษฐ์สิ่งของเหล่านี้เพื่อมอบให้กับหญิงสาวที่ตนเองรัก ปัจจุบันลูกหลานชาวบ้านแพรงยังคงเก็บรักษาสิ่งของแทนใจเหล่านี้ของพ่อแม่ ปู่ย่าตายายพร้อมตำนานเรื่องเล่าความรักของสิ่งของเหล่านี้ไว้ เช่น ไม้คาน “ตำรวจโปรงฝากรักผวา” ที่มีเรื่องเล่าขานเป็น “ตำนานคานรัก” ที่ยิ่งใหญ่แห่งลุ่มแม่น้ำลพบุรี

เมื่อ ๗๐ ปีที่ผ่านมา ไม้คานนี้กำเนิดจากความรักของคู่รักที่รักกันมาก แต่ไม่สามารถแต่งงานกันได้ กระนั้นชายหนุ่มก็ยังคงยืนยงในความรักของตนต่อหญิงสาว โดยจำหลักอักษรปริศนาที่เป็นสัญญาใจซ่อนไว้บนไม้คานที่ตนประดิษฐ์และฝากมอบมาไว้ให้กับหญิงสาว ฯลฯ

เรื่องราวของเพลงพื้นบ้าน ประเพณีแห่นางแมวและตำนานความรักแห่งบ้านแพรกนี้ ได้รับการบันทึกไว้เพื่อการศึกษาวิจัยความรู้ในชั้นเรียน เรื่อง “การสืบค้นศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา : อำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ภายใต้โครงการวิจัยค้นคว้าวัฒนธรรมลุ่มน้ำลพบุรี โดยอาจารย์ประสาน เสถียรพันธุ์ แห่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บ้านแพรก โรงเรียนบ้านแพรกประชาสรรค์ อำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สนใจติดต่อเข้าชมได้ที่ โทร ๐๓๕-๓๘๖๑๒๐ หรือ ๐๘๙-๒๑๖๘๗๕๗

*อาจารย์ประสาน เสถียรพันธุ์ ได้กรุณามอบรายงานการวิจัยนี้แก่โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก เพื่อใช้ในการจัดทำเนื้อหาพิพิธภัณฑ์ถาวร

“ฐานข้อมูลวัตถุทางชาติพันธุ์”

สถานที่พบ
ชื่อวัตถุ
กลุ่มชน

พิพิธภัณฑสถานโรงเรียนคลองพลูวิทยา หมู่ ๔ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
ชวานบูลู **ชื่อสากล** ชวานยาว
ซอง หรือ ซิมซอง กลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษามอญ-เขมร ถิ่นฐานอยู่ในภาคตะวันออก
แถบจังหวัดจันทบุรี ตราด และประเทศกัมพูชา

วัสดุ
หน้าที่ใช้งาน

เหล็ก, ไม้
๑. เครื่องมือตัดไม้
๒. หมอผีถือประกอบในพิธี “กาดัก” ประเพณีการแต่งงานของชาวซอง

ลักษณะ

ประกอบด้วยสามส่วนคือ

๑. ส่วนด้ามจับ เป็นแกนไม้เนื้อแข็งขนาดพอเหมาะกับมือจับ มีขนาดยาวมากกว่าชวานทั่วไป คือยาวประมาณ ๑ เมตร เพื่อให้ถนัดมือในการเหวี่ยงให้เกิดแรงหนักสำหรับตัดต้นไม้ขนาดใหญ่ ปลายด้านบนถูกเหลาให้เล็กกว่าตัวด้าม เป็นลิ่มสำหรับเสียบล็อกเข้ากับร่องของตัวชวาน
๒. ส่วนตัวชวาน เป็นแกนไม้เนื้อแข็ง ตัดแต่งให้มีทรงสอบยาวประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ส่วนหัวเขาเป็นร่องทูลสำหรับเข้าไม้ลิ่มของส่วนด้าม ส่วนปลายชวานสอบเล็กลงสำหรับรับเสียบใบมีด
๓. ใบมีด เป็นเหล็กกล้า ตีแผ่เป็นแผ่น แล้วพับเข้าให้เกิดรูที่ส่วนหัวสำหรับเสียบล็อกเข้าที่ปลายตัวชวาน ส่วนปลายตีจนแผ่ บางเป็นรูปพัด มีความคมสำหรับสับ ตัด

เปรียบเทียบกับกลุ่มชนอื่น

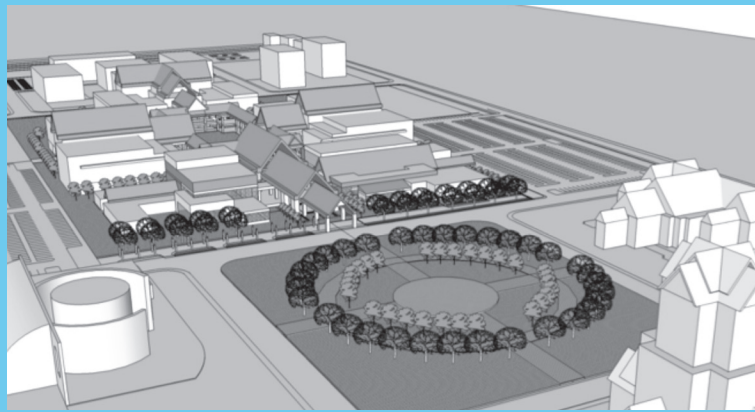
โดยองค์ประกอบและรูปแบบไม่ต่างจากชวานของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ แต่หน้าที่ของชวานบูลูมีความสำคัญเฉพาะสำหรับชาวซอง ในฐานะของเครื่องมือทำมาหากินหลัก ด้วยอาชีพเดิมของชาวซองคือเข้าป่าตัดไม้ หาของป่า ชวานบูลูจึงเป็นเครื่องมือคู่กายในการตัดไม้ แม้ปัจจุบันชาวซองจะหันมาทำนาแล้ว ชวานบูลูก็ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือถากถางที่ถนัดมือของชาวซอง และเป็นอาวุธคู่กายเมื่อเข้าป่าเก็บลูกกระวาน และน้ำมันยางสำหรับทำชันยาเรือชาย

ความสำคัญ

เป็นเครื่องมือสำคัญของชาวซอง ที่แสดงความหมายของการทำมาหากิน ทุกครัวเรือนจึงมีชวานบูลูประจำเรือนสำหรับใช้ประกอบอาชีพของพ่อบ้าน และใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญในพิธีกรรม “กาดัก” หรือพิธีแต่งงาน หมอผีผู้ทำพิธีจะถือชวานบูลู และใช้ตัดต้นตะเคียน เป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มครอบครัวใหม่ ที่หมายถึงการตัดไม้เพื่อสร้างบ้าน และความขยันขันแข็งของเจ้าบ่าวในการทำมาหากินเลี้ยงดูครอบครัวใหม่

ผู้บันทึก

นางสาวนิตยา กนกมงคล

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนาศิษะก

คลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐

โทร ๐๒๙๐๒ ๙๕๖๘-๙

www.kanjanaphisek-museum.go.th

www.finearts.go.th/museum-kanjanaphisek